

ENKELE OPMERKINGEN OVER HET BEHEER EN ONDERHOUD VAN
ZEEKERINGEN.

Prof. Ir. J.W. Thierry.

De titel van mijn inleiding geeft reeds aan, dat ik niet een zeer gedegen betoog zal houden, doch mij zal beperken tot het maken van enige opmerkingen, die misschien hier en daar wel enigszins vrijmoedig zullen zijn.

Ik wil enkele opmerkingen maken inzake de ontwikkeling van het dijkbeheer in Nederland en dan vooral gezien van de zijde van de waterbouwkundig ingenieur. Uiteraard komt hierbij ook wat juristerij aan te pas, doch ik hoop, dat U zich hiermede zult kunnen verenigen.

U weet allen, en hier in de provincie Groningen zinkt klf kunt U daar nog veel resten van zien, dat onze strijd tegen het water eigenlijk begonnen is met de aanleg van terpen. U moet U voorstellen, dat het vroegere land min of meer onbewoond was en dat de zee langzamerhand ~~en~~ het land is ingedrongen door de z.g. niveauveranderingen, d.w.z., dat het peil van de zee langzaam ~~r~~ gerezen is ten opzichte van het peil van het land. Dit heeft tot gevolg gehad, dat het land hoe langer hoe meer onbewoond werd en de mensen veiligheid zochten op kleine heuvels, die men zelf opwierp. Het was niet zo, dat men ook op deze terpen huisde, want men had voorlopig nog land om zich heen, dat echter wel eens onderliep met alle onaangename gevolgen van dien. Dit is langzamerhand erger geworden. Wij zijn zo gelukkig, dat wij nog over een oud geschrift beschikken van Flinius, dat dateert van ongeveer 50 jaar na Christus, waarin vermeld wordt, hoe ~~de zee~~ ~~men~~ op de terpen tussen Ems en Wezer gewoond heeft. Zij leefden tussen hoog en laag water als jagers of als vissers, terwijl er van de landbouw niet veel terecht kwam.

1505
6 72

Langzamerhand verplaatsten de bewoners der terpen zich verder naar binnen waar het land hoger lag.

Aanvankelijk zijn de terpen klein geweest en werden ze als regel door een familie opgericht en van tijd tot tijd verhoogd. De aanleg van onze oudste terpen dateert vermoedelijk van nog voor het begin van onze jaartelling. Het verhogen der terpen geschiedde omdat het peil van de stormvloedenzoo Het peil van de stormvloedden kon soms zo hoog zijn, dat het noodzakelijk was de terpen te verhogen.

De tweede fase omvat de eerste dijkaanleg. De mensen gingen de verschillende terpen verbinden door middel van dijken, waarbij ze waarschijnlijk ook nog enig land ingedijkt hebben. Oorspronkelijk waren de bewoners landbouwers, doch nu werden ze gedeeltelijk teruggedreven tot een vorige vorm van bestaan, van jagers en vissers. Dit hebben ze zich niet laten welgevalen.

Men is begonnen met een bedijking op kleine schaal. De eerste dijken moet men zien ongeveer op de plaats waar de terpen waren en U weet wel, dat de terpen in het algemeen gelegd zijn langs de toenmalige kreken.

Deze bedijking tussen de kreken is in waarschijnlijk de tweede fase geweest van de dijkbouw. De bewoners van de verschillende terpen hebben onderling uitgemaakt om dijken te gaan maken. Natuurlijk is dit in steeds groter verband gebeurd.

In de derde fase ging men nog verder. U begrijpt immers wel, dat bij hoge stormvloedden deze dijken doorbroken werden. Men ging daarom de kreken afdammen om de terpen meer vrij te houden. Dit afdammen vroeg enige grotere waterbouwkundige vaardigheid dan het maken van dijken. Waarschijnlijk is men in Groningen en Friesland het eerst met het afdammen der kreken begonnen, later geschiedde dit ook in Holland, doch in Zeeland is dit eigenlijk maar heel weinig gebeurd, omdat het getijverschil daar zo groot was.

uit onderzoek is
af te leiden, dat
deze

In die provincie heeft men slechts bedijkt op de rijpe schorren en kwelders.

In Holland en vooral in Z.Holland zijn veel van deze krekens afgedamd en daarbij zijn de plaatsnamen, die eindigen op dam ontstaan, zoals Amsterdam, Monnikendam, Edam, Volendam, Rotterdam, Schiedam enz. Door dit afdammen werden de dijken aanzienlijk bekort en ook minder bedreigd.

In Holland is dit werk in hoofdzaak gebeurd ~~door~~ eerst door Willem II, terwijl ook zijn zoon Floris V zich voor onze waterstaat buitengewoon verdienstelijk heeft gemaakt. Diens werk is later voortgezet door zijn zoon Willem III. Uit die tijd dateren onze meeste dijken en is ook het beheersvraagstuk der dijken ontstaan. ~~Daarheen heeft de werkdruk van de krekens hoe meer gevraagd zaaan een~~ Eerst werd het onderhoud en beheer der dijken geregeld in onderlinge afspraken, doch later werden octrooien uitgegeven en bepalingen gemaakt omtrent het beheer van de dam, hoe deze bestuurd en bewaard moest worden en ook wie in de lasten moesten bijdragen. Zodoende is het gewoonterecht van onze dijken ontstaan.

Met nadruk wijs ik erop, dat de ontwikkeling van de beheersregeling der dijken zich altijd gericht heeft naar de ontwikkeling van de technische eisen en mogelijkheden. De onderhoudsplicht was erop gebaseerd, dat ^{allen} ~~men~~ tezamen voor de dijk moesten opkomen. Hiervoor vindt men nog verschillende aanwijzingen in oude stukken, ~~Wijz~~ ~~beschikkingen~~ ~~naamelijk~~ ~~over~~ met name in het Friese landrecht. ~~In~~ ~~hierin~~ In een oud stuk ongeveer van 780 werd bepaald, dat de bewoners Westwaarts tot het Vlie en Oostwaarts tot de Wezer zich tezamen moesten weren tegen de dijken en tegen de Noormannen. Er bestaan verschillende uitgaven van deze oude rechtsregels ~~en~~ ~~aan~~ ~~de~~ ~~z.g.~~ ~~Rüstinger~~ rechtsregels, geldend voor het land ten Westen van de Wezer.

Deze rechtsregels dateren van 1125 en er wordt in voorgeschreven, dat alle ingelanden en die achter de dijk wonen steeds voor de dijk moeten opkomen. Waarschijnlijk is dit een ~~zeld~~ codificatie van een gewoonterecht, ook landrecht, dat reeds eeuwen bestaan heeft, want in het algemeen steunen dergelijke rechtsregels ook op eeuwenlange gewoonten.

Een ander voorbeeld is het Saksisch landrecht, vervat in de Sachsen ~~spiegel~~ van Rebgau, welk handschrift dateert van ongeveer 1250. Hierin staat vermeld, dat men tezamen de dam moest bouwen en bewonen, terwijl ieder een dorpsgewijze opgeroepen kon worden om de dam te ~~onderhouden~~ helpen houden. Degenen, die niet kwamen na een oproep, verbeurden hun eigendom, bestaande uit het land, dat bijv. achter de dam gelegen was.

Dan hebben wij nog een ~~zeld~~ merkwaardig oud stuk van een Hollandse graaf, of eigenlijk van zijn Raden, van 1339, hetwelk gold voor de dijken in West-Friesland (gedeelte in N.Holland). Hierin staat, dat allen dijkbezitters zijn, zelfs graaf, plaatselijk priester van de parochie, poorter, ridder en ook zij allen waren dijkplichtig. Hierbij moet ik u wel zeggen, dat de graven bedongen hebben om vrij te zijn.

Van de ontwikkeling van het dijkwezen heb ik een schematische voorstelling gemaakt. Allereerst dan een gebied, omsloten en ~~x~~ beschermd door een dijk. ALLE boeren en ingelanden van dit omsloten gebied moesten op een gegeven ogenblik naar de dijk trekken om deze te onderhouden en bij te werken. Naar gelang van de grootte van de hoeve of het land had men een bepaalde lengte van de dijk in zijn bezit, welk gedeelte men ook moest verzorgen. ~~Inzider~~ Allen waren dijkplichtig. In die tijd was de dijkbouw nog zuiver grondwerk, hetgeen natuurlijk iedere boer kon.

Uiteraard zullen de graaf en de priester dit werk niet zelf gedaan hebben ~~enkele~~, doch dit door anderen hebben laten doen.

Door de langzame rijzing van de zeespiegel t.o.v. het land werd de toestand hoe langer hoe moeilijker en tenslotte bijna onhoudbaar. In die tijd was de Zuiderzee nog niet gevormd en was er nog het meer Flevo, waarin de IJssel uitstroomde en zich ~~in~~ verder in het Noorden in twee takken verdeelde, waardoor ~~een~~ het eiland Flevo gevormd werd. Waarschijnlijk bestonden ook de eilandengaten en misschien ook het Marsdiep nog niet. De Borne stroomde door de oude Middellzee naar het Noorden ten Westen van Ameland. ~~Deze~~ zee-gaten

Deze zee-gaten zijn later verruimd en kregen zo steeds meer invloed op het gebied langs de kusten, eerst in Friesland en later ook langs de kust van N.Holland.

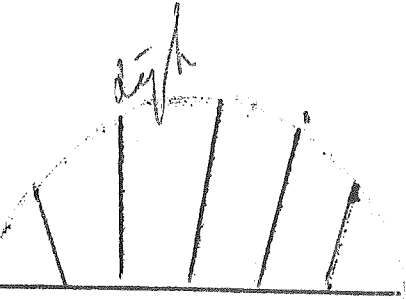
Naarmate dit proces verder ging, was het niet meer mogelijk de dijken te houden. Deze moesten worden versterkt en verdedigd, hetgeen niet meer alleen een kwestie van grondwerk was. Aanvankelijk werden de dijken verdedigd met wier, zeegras, dat men nu nog in de Waddenzee vindt en ^{dat} voor matrassen wordt gebruikt. Langs de Friese Westkust- en Oostkust en later ook langs ~~lang~~ ^{de} N.Hollandse zeekust werden zeedijken gemaakt, door ~~aan~~ ^{voor} het dijklichaam wier op te stapelen, ter breedte van 1 - 2 meter en later bij zwaardere aanvallen van 5 - 6 meter. Het wier werd eerst opgevist en ~~voor~~ opgestapeld tot een hoogte, die iets ~~was~~ boven de dijk kwam. Het werd in elkaar gedrukt en zo kreeg men een soort broeiproces. Dit bouwen van zeewier was niet ieders werk.

Toen de zee-aanvallen echter sterker werden kon ook dit wier het niet meer houden. De golfslag sloeg er tegen aan, het ijs kruide erin en hierdoor werd het zo beschadigd, dat somtijds een 5 meter dikke laag wier ineens werd doorsneden. Om dit te voorkomen heeft men palen in het wier geslagen, welke in de dijk verankerd werden. Dit was een heel werk, dat ook meer ~~aan~~ en meer kostbaar werd. Het smeedijzer kostte namelijk f. 1.- per kg., waarbij men moet bedenken, dat de koopwaarde toen zeker 20x zo groot was als thans. Deze palen moesten nu dienen om het wier tegen de dijk te houden. U begrijpt wel, dat de individuele dijkplicht toen reeds niet meer opging. De dijkplicht heeft men daarom eerst laten waarnemen door dorpen en de dorpsregering was verantwoordelijk voor het dijkonderhoud en herstel.

De dijklast moest ingedeeld worden op de dorpsbesturen betaald worden.

In de volgende tekening wordt dit ~~weer~~ ook aangegeven. Het land is schematisch verdeeld, hetgeen erop wijst, dat een dorp als geheel het dijkonderhoud moest betalen. Dit is zo een hele tijd lang betrekkelijk goed gegaan. Er werd niet meer ~~individueel~~ individueel gewerkt, doch een dorp kreeg een stuk van de dijk als geheel onder zijn beheer. Zelfs werd het wel verboden om individueel te gaan bedijken. Moest er iets aan een dijk gedaan worden, dan werd dit werk aanbesteed en aangenomen door de ingelanden onder leiding van de dorpsregering. Deze regeling is in Friesland definitief vastgesteld na de grote stormvloed van 1570 (Allerheiligenvloed). Vooral Casper Robles heeft hierbij zeer goed werk verricht.

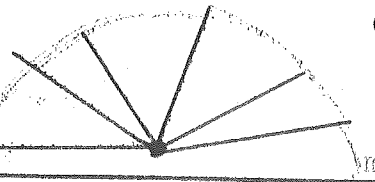
In Holland is deze regeling eigenlijk iets later gekomen, namelijk in hoofdzaak in de 17e eeuw. Juist in die tijd is men in Holland begonnen de meren droog te ~~laggen~~ maken, namelijk toen de 80-jarige oorlog in de tweede fase gekomen was en de Spanjaarden praktisch ~~va~~ uit het land verjaagd waren. Er werd veel geld verdiend met handel en visserij en om dit

te geld te beleggen wist men niets anders te doen dan de meren droog te leggen. ~~Bezaxhadden~~ In Holland hadden deze een kleibodem. Om de meren werd een ringdijk gelegd, welke als gemene dijk ~~ten laste van~~ ^{aan} alle ingelanden ~~doorzigt~~ werd bekostigd. Ongeveer tussen 1650 en 1730 heeft men de zeedijken van Holland vrijwel alle gemeen gemaakt. Het beheer kwam bij een centraal bestuur, dat moest zorgen voor het onderhoud, waarvoor de ingelanden allen een

∟ In de tijd van de Republiek der zeven Verenigde Nederlanden heeft men zelfs overzagen het dijkonderhoud te brengen bij de gewesten of zelfs bij het Rijk.

∟ Zo was de derde fase gekomen, namelijk die van het centrale dijkbeheer. Nu mocht men niet denken, dat dit grote lichamen waren, doch het waren nu niet meer de dorpen, ~~doch~~ ^{maar} de waterschappen, die met het dijkbeheer werden belast. Zo werd de dijk langs het Noorder IJ, de z.g. Noorderdijk onderhouden door negen polders, (W.zaan, O.zaan, Waterland, Zuidpolder .. .. .)

In Friesland had men iets dergelijks. Ook daar moesten verschillende kriteneien voor het onderhoud van de dijk opkomen.

Ook in Groningen waren de polders achter de dijk verantwoordelijk voor het ~~beheer~~ behoud van de dijk.

Later gingen stemmen op om het beheer der dijken geheel gemeen te maken en deze bij het land zelf te betrekken. De overweging hiertoe was, dat het Rijk de verdediging van de vijand op zich moest nemen. Bij militaire zaken trad men naar buiten als een eenheid op, en het water kon immers ook als een buitenlandse vijand worden beschouwd. Deze vraag is dan ook in verschillende provinciën overwogen. Voorzover mij bekend is hiertoe het eerst in ~~Fraxial~~ Friesland in 1870 in de Staten van Friesland een voorstel gedaan, dat er toe leidde om alle dijken van Friesland bij de provincie te brengen, onder het motto: de provincie vormt één waterschap. Dit was in die tijd volkomen een novum en is door de Staten verworpen. Later zijn ~~weer~~ opnieuw pogingen gedaan, doch ook ~~hetzelfde~~ eenzelfde voorstel door een Statenlid in 1920 gedaan ~~werd~~ werd verworpen.

Toch heeft het provinciaal bestuur van Friesland deze gedachte niet geheel van zich geworpen. Enige jaren geleden is ^{door} ~~in~~ Gedeputeerde Staten gesteld, dat wanneer de waterschappen, die thans de dijken beheren, hun schulden zullen hebben afbetaald, nader overwogen zal worden, de dijken bij de provincie te brengen. Thans is de toestand in ~~xxx~~ Friesland nog zo, dat de achtergelegen waterschappen (ongeveer 60% van de oppervlakte van geheel Friesland) meebetalen aan het onderhoud der dijken terwijl de overige 40% slechts indirect meebetaalt, voorzover de provincie subsidie geeft.

In Noord-Holland is na de stormvloedramp van 1916 ^{over} overwogen de dijken onder een centraal beheer te brengen. De dijken waren na deze vloed ontzaglijk gehavend, niet alleen in het Noorderkwartier, doch ook ten Zuiden van het IJ, en men kon niet stellen, dat de Waterschappen alleen verantwoordelijk ~~g~~ waren voor de ramp. Het beheer is toen terechtgekomen bij een groot lichaam; er is toen namelijk opgericht het Hoogheemraadschap Noordholland ~~Noorderkwartier~~ Noorderkwartier. Men heeft het niet aangedurfd voor het Zuiderkwartier iets dergelijks ~~op te richten~~ te doen, omdat men dan moeilijkheden met de provincie Utrecht vreesde. In die provincie had men namelijk nog het oude samengestelde omslagwezen bij de waterschappen, waarin men onder geen beding verandering wilde ~~aanbrengen~~. Zodoende kreeg men de situatie, dat het Noorderkwartier, gelegen ten Noorden van het IJ gemeenschappelijk voor zijn dijken zorgde en het Zuiderkwartier de oude regeling handhaafde, waarbij alleen het land achter de dijk voor het onderhoud opkwam. **Inderd**

Inderdaad acht ik veel te zeggen voor centralisatie van het dijkbeheer. In het bovenstaande heb ik U nu de ontwikkeling van het ~~dijk~~ dijkbeheer geschilderd van ~~en~~ individueel onderhoud tot het overgaan op γ kleinere lichamen, polders, dorpen tot algemeen onderhoud.

~~De~~ Een en ander is echter doorkruist door een andere ontwikkeling.

Als eerste principe is hierboven genoemd: allen voor allen en voor de dijk. Op een gegeven moment is een ander principe opgekomen, namelijk de stelling: wie het water deert, het water keert. Deze regeling is misbruikt ^t ~~gemaakt~~ door hen, die van dijklasten bevrijd wilden worden. ~~Alleen de degenen~~. De stelling werd aldus geïnterpreteerd, dat alleen degenen, die ~~land~~ vlak achter de dijk ^{land} hadden liggen, door het water gedeerd werden en dus ook met het onderhoud belast zouden worden, terwijl het verder binnenwaarts gelegen land zich ~~met~~ van de gehele zaak niets aantrok.

Zo moest een beperkt gebied de grote lasten van het dijkonderhoud betalen, terwijl ditzelfde gebied bij een eventuele dijkdoorbraak ook de meeste last hiervan ondervond. Dit laatste achtte men dan nog een heilzame prikkel, dat ook ~~van~~ goed voor de dijk gezorgd zou worden. ~~Dit~~ Uit dit principe zijn tal van regelingen g ontstaán, die ^{volkomen onbillijk} ~~zeer onrechtvaardig~~ waren. Momenteel vindt men nog wel mensen, die voorstanders van deze stelling zijn.

in groot Arbitrair)

In Friesland heeft men de ~~heren~~ beroemde regeling van 1533, waarbij bepaald werd, dat ~~de~~ diegene dijkplichtig was, die last kreeg van de ~~dijkdoorbraak~~ dijkbreuk. ~~Dit is een regeling~~. Voor deze regeling valt misschien wel iets te zeggen, doch zeker is, dat ze in de tegenwoordige tijd en omstandigheden absoluut niet meer opgaat.

De Noorderijzeedijk had de regeling, dat alleen de 9 hierboven genoemde polders dijkplichtig waren. Toen er evenwel grote rampen kwamen, gevoelde men wel, dat ~~de~~ dit zo niet langer ging en halverwege de vorige eeuw is dan ook een andere ^f regeling gemaakt, welke erop neerkwam, dat de eerste f. 48.000.- onderhoudskosten van de dijk door de oude polders moet worden betaald. Waren de herstel- en onderhoudskosten groter tot een bedrag van f. 16.000.-, ^{dan} betaalde ook ~~het~~ de rest van het Noorderkwartier ^{mee} (uitgezonderd W. Friesland, waar geen dijk was). Kwamen de kosten daarboven, dan ~~betaalde het rijk 2/3 en de provincie 1/3 van het noorderbedrag~~.

werd ^{in 3e} ~~in~~ laatste instantie de droogmakerijken ingeschakeld.

Stegen de kosten tot boven f 100.000,- dan betaalden de

keel en de rest van de verhouding 2:1.

Op zichzelf ~~ziet men~~ is het wel onlogisch, dat de droogmakerijen het laatst meebeta~~lden~~^{allen}, omdat zij bij dijk-doorbraak het eerst kind van de rekening zijn.

Men is bijv. de Beemster in 1608 begonnen droog te maken, ~~en deze~~ en toen deze in 1610 net ~~drooggemaken~~ drooggemalen was, kwam de grote stormvloed, waardoor de Waterlanddijk doorbrak en ook de Beemster weer~~t~~ is volgelopen.

Vooral onder aandrang en met medewerking van Dirk van Os is de Beemster in 1612 voor de tweede maal drooggelegd en is ~~na~~ daarna ook droog gebleven. Hoe het ook zij, de drooggelegde meren ~~wax~~ kwamen in derde instantie in aanmerking voor de onderhoudskosten van de zeedijk.

Om te bereiken, dat zoveel mogelijk iedereen in de lasten meebetaalde trachtte het dijkbestuur van het grote lichaam het ene jaar heel weinig geld te besteden aan de dijk, zodat een volgend jaar er veel geld aan ten koste moest worden gelegd. ~~Ik~~^{Ik} ~~moet~~^{moet} ~~er~~^{er} ~~noeg~~^{noeg} ~~bij~~^{bij} ~~ver~~^{ver} ~~zeld~~^{zeld} ~~do~~^{do} ~~er~~^{er}

Langzamerhand werd de behoefte aan een omschrijving van de verplichtingen groter. ~~In~~^{In} ~~de~~^{de} ~~16~~¹⁶ eeuw komt ook op het onderscheid tussen dijkplicht en waalplicht, d.w.z. de plicht tot het repareren van doorgeslagen dijken. Deze waalplicht was voor rekening van het achtergelegen land, ~~tot~~ waarbij de bepaling gold, dat deze plicht ging ^(een dijkhoogte van) tot ~~1~~ ton boven de gemiddelde vloed. Men is er nooit achter kunnen komen, welke hoogtemaat dit is geweest. Vermoed wordt, dat men de gaten in de dijk eerst zoveel mogelijk dichtte tot het lage water en dan wanneer het getij rees het water verder tegen trachtte te houden met behulp van een ton. ~~Na~~^{Na} ~~st~~st ~~uk~~^{uk} ~~z~~^z ~~d~~^d ~~i~~ⁱ ~~j~~^j ~~k~~^k ~~d~~^d ~~a~~^a ~~n~~ⁿ ~~b~~^b ~~a~~^a ~~n~~ⁿ

Langzamerhand ziet men weer de gedachte ~~i~~ opkomen, dat het gemene land, w.d.w.z. allen de plicht hebben de dijken te onderhouden. Dit komt bijv. duidelijk tot uiting in de wet van ~~170~~ 1870 op de calamiteuze polders, waarbij bepaald werd, dat ook de achter liggende polders in ~~a~~ de lasten moeten meebetalen. Tevens wordt geregeld hoe gehandeld moet worden wanneer de polders de lasten niet kunnen betall~~en~~. Deze wet is gebaseerd op het beginsel, dat het behoud van het land een algemeen belang is, zodat dus ook provincie en Rijk moeten meewer~~ken~~ om de polders te houden.

De stelling : wien het water deert, het water keert bleek niet meer houdbaar, toen grote ~~en~~ stormvloedden zeer ernstige dijkbreuken veroorzaakten. Men beschikt thans nog over ~~een zeer goede~~ zeer goede gegevens, opgesteld in 1530 toen bijna alle polders in Zeeland waren ondergelopen. Margaretha van Parma heeft toen opdracht gegeven een onderzoek in te stellen en daarbij kwam vast te staan, dat de grote vermenging met het zoute water tot gevolg zou hebben, dat de eerste 7 à 8 jaar het land niet tot een behoorlijke productie in staat zou zijn.

In 1570 is bij de Allerheiligenvloed de provincie Friesland grotendeels ondergelopen, terwijl in N. en Z.Holland grote dijkbreuken plaats vonden in 1610 en 1675. Daarna is er in het Noorden in 1717 een grote stormvloed geweest, waarbij een groot deel van de provincie Groningen onder water kwam te staan, en ook Friesland grote schade ondervond. ~~Wit~~

Nadere gegevens omtrent deze laatste stormvloed kan men vinden in het dagboek van Thomas van Zeeraad, welke man veel gedaan heeft, niet alleen ~~en~~ wat betreft het herstel van de dijk, doch ook ~~heeft hij~~ ^{om} de vluchtende bevolking weer aan woonruimte ~~geholpen~~ ^{te helpen}.

U begrijpt wel, dat het ~~gezien~~ ^{na} deze grote rampen moeilijk vol te houden bleef, dat alleen het achtergelegen land de dijk moest onderhouden.

In de 19e eeuw heeft men nog grote stormvloedden gehad in 1825 (^{waarbij} Friesland, kop Overijssel en N.Holland) grote schade ondervonden) in 1894 een stormvloed in ~~de~~ hoofdzaak in Holland, in Zeeland : 1906 en 1911 en in ~~191~~ Holland en Zeeland in 1916.

Behalve dat het grote dwaasheid was de stelling "wien het water deert, het water keert" na dit alles nog vol te houden, was dit ook economisch in het geheel niet meer verantwoord. Immers door deze grote dijkdoorbraken werd ook grote schade toegebracht aan handel, industrie, marktwezen en zelfs het credietwezen, wanneer men zijn ~~land~~ ^{geld} in landerijen had belegd en deze kwamen onder invloed van het zoute water, ^{of verdwenen geheel}.

Evenzo ~~w~~ ondervonden de gebouwen van een en ander grote schade. Een merkwaardig aspect in de geschiedenis van de dijklasten is, dat de gebouwde eigendommen vrij zijn van polderlasten, behalve in de polder West Zaanen. Hier was een groot industriegebied met veel oliemolens, waarbij de olie verzameld werd in bakken onder de molen. Wanneer hier water bij kwam, dan dreef de olie weg. In dit gebied betaalde de olieindustrie dan ook mee in de polderlasten.

Overigens is het ook wel te verklaren, dat het gebouwde eigendom niet mee behoefde te betalen, omdat de waarde van de gebouwen in vergelijking met de waarde van het land zeer laag was. De plattelandsbevolking leefde in die tijd nog zeer primitief, min of meer ~~dan~~ als de Kaffers in Zuid-Afrika. Uit een handschrift van Leeghwater (1575) bleek zelfs, dat de huizen geen schoorsteen hadden. Hieruit is dan ook te verklaren, dat aan het gebouwde eigendom geen grote waarde werd toegekend. Lange tijd heeft men vastgehouden aan deze vrijdom van gebouwde eigendom, doch halverwege de vorige eeuw ^{werd} ~~w~~ bij de opstelling van een regeling voor de Noorderijzeedijk, ~~i~~ een voorstel gedaan ~~door~~ ~~de~~ ~~Verenigde~~ ~~Provincies~~ ~~van~~ ~~de~~ ~~Niederlande~~ ~~angrijke~~ ~~provincies~~ ~~op~~ ~~het~~ ~~gebied~~ ~~van~~ ~~de~~ ~~zwaarte~~ ~~schaps~~ ~~recht~~, om ook het gebouwde eigendom mee te laten betalen. Als argument werd aangegeven dat ook de gebouwen door de verdediging van de dijken worden beschermd. Een in die tijd zeer belangrijk persoon op het gebied van het waterstaatsrecht, Gerrit de Vries, reageert op dit voorstel, ^{dat} ~~aan~~ dan nog verder gegaan moet worden ~~en~~ ~~ook~~, want ook het vee, de koopmansgoederen en ~~de~~ ~~aan~~ ~~de~~ ~~personen~~ worden beveiligd door de aanwezigheid van dijken. Op grond hiervan zou er alle reden ~~van~~ zijn om ook gemeente en provincie een bijdrage te vragen t.b.v. het onderhoud der dijken. Langzamerhand is toch in de verschillende gewesten en waterschappen de dijklast ook voor het gebouwde eigendom ingevoerd. Als basis hiervoor is genomen de kadastrale huurwaarde van de grond en niet meer de oppervlakte van de grond, zoals tot die tijd gebruikelijk was. Zo kon men bijv. ook in Delfland de zware kosten van de ~~w~~ zeewering betalen, doordat de mogelijkheid bestond voor bepaalde rivierpolders ook het gebouwde eigendom aan te slaan

Uit het voorgaande volgt dus, dan niet alleen bouw- en grasland belang hebben bij het onderhoud en beheer der dijken, doch dat de belangen tenslotte verder gaan. Wel is somtijds het bezwaar gemaakt, om ~~te~~ gebouwd te belasten, ~~namelijk~~ dat het ongebouwd reeds belast was. Daarom is in verschillende gevallen het gebouwd eigendom boven het ongebouwd aangeslagen.

Mijn betoog is er eigenlijk op gericht U de ontwikkeling te schetsen naar het gemeen maken van de dijken. Het is mijn overtuiging, dat het in het algemeen die richting op moet. Intussen bestaan er wel bezwaren tegen om ook het Rijk te laten meebetalen. De provincie komt ~~dan~~ in ieder geval eerder in aanmerking, omdat het provinciaal bestuur een veel groter locale kennis heeft en meer contact kan hebben met de waterschappen en polderbesturen. De Rijksorganen ~~beheer~~ beheren daarentegen in hoofdzaak de Rijkswaterschapswerken.

Een ander bezwaar tegen het gemeen maken rijst bijv. in de provinciën Zeeland en $\frac{1}{2}$ Holland. De eerstgenoemde bestaat behalve Zeeuws-Vlaanderen geheel uit eilanden en ~~de~~ ^{meerendeels} tweede wat het zuidelijk gedeelte betreft. Het is in zo'n geval moeilijk te stellen, dat de provincie ~~voorzak~~ als geheel voor de bedijking van alle eilanden zal moeten opkomen. In $\frac{1}{2}$ Holland heeft men de volgende oplossing gevonden : men maakt een dijkkern en het gehele eiland wordt wat de dijk betreft onder één lichaam gebracht. De polders van het betreffende eiland dragen bij voor het onderhoud van de dijk van dit eiland. Deze oplossing dateert reeds van de twintiger jaren van deze eeuw, doch ook reeds halverwege de 18e eeuw is een voorstel in die richting gedaan door het Gemeentebestuur van Middelburg. Dit hield in, ~~dat~~ alle eilanden ieder ^{door} één dijkring te omgeven. Dit voorstel is helaas niet aanvaard voor Zeeland, al heeft wel West Zeeuws Vlaanderen (Ss Sluis) één dijk gemeenschappelijk te onderhouden gekregen.

Een ander bezwaar bij het gemeen maken der dijken is dat veel ~~gr~~ goden onttroond moeten worden. In de waterschappen hebben ~~ma~~ namelijk vaak mensen zitting, die erg op dit baantje gesteld zijn, al krijgen ze er geen geld voor. Het gaat hier om zekere vooraanzittingen, die men niet gaarne prijs geeft. ~~Toch~~ ~~is~~ ~~dit~~ ~~volgens~~ ~~mij~~ ~~niet~~ ~~z~~ ~~een~~ ~~bez~~ Toch zijn genoemde bezwaren volgens mij niet onoverkoombaar en ik vind er geen reden in om deze zaak niet door te zetten. Anderzijds zijn er toch ook grote voordelen verbonden aan het gemeen maken van de dijken. Ik ben niet door dik en dun voorstander van de centralisatie der waterschapsaangelegenheden, doch ik ~~van~~ ben wel van oordeel, dat het in het algemeen goed werkt, wanneer de dijken onder één beheer komen. Dit beheer wordt immers veel eenvoudiger, bij ~~een~~ ~~heid~~ eenheid van onderhoud, eenheid van techniek enz. Bovendien is een groot voordeel, dat de lasten over een veel groter ~~x~~ gebied worden verdeeld.

Tegenwoordig is er nog een ander argument, dat voor centralisatie pleit, bijgekomen, n.l. het feit, dat de waterschappen grote moeilijkheden ondervinden t.a.v. het onderhoud van de tertiaire wegen. Deze zijn openbaar en hebben veel te ~~lij~~ lijden van het zware verkeer. Inderdaad is dit een ~~proba~~ probleem, dat eigenlijk minder in de politieke dan in de economische sfeer ligt. Ik geloof, dat in deze wel enige verbetering mogelijk is, namelijk door de pachtwaarde te verhogen en in overeenstemming te brengen met de waarde van de grond. Bij de huidige lage pachten ~~kan~~ ~~de~~ ~~mensen~~ ~~de~~ hoge onderhoudskosten ^{der wegen} niet opbrengen. Hetzelfde krijgt men bij de zeewerkingen. De kosten van onderhoud zijn enorm, niet alleen wat betreft het materiaal, doch ook de lonen zijn ontzaglijk onhooggegaan, en daarbij tevens de sociale lasten. Daarentegen is de arbeidstijd bekort. Door dit alles wordt het voor de waterschappen zeer moeilijk de onderhoudskosten van de dijken te betalen ~~en~~, op grond ~~van~~ waarvan ~~zou~~ het zeer billijk geacht moeten worden de lasten over een groter gebied te spreiden.

Tenslotte zou ik nog een bezwaar naar voren willen brengen tegen het brengen van het beheer der dijken bij een hoger college.

De strijd tegen het water is in ons land altijd zeer gedecentraliseerd gevoerd en heeft daarom grote invloed gehad op ons volkskarakter. De strijd tegen het water is er altijd geweest, is een permanente oorlog en deze heeft de ^{Ned. bevolking} menschen zelfstandiger gemaakt en hun de vrijheidszin ontwikkeld. ~~Datzkzjkzuzkaxvkjehz~~
~~anzjheidslietvzadzxnensen~~

Dat wij zulk een vrijheidslievend volk zijn, is naast enige aanleg voor een groot deel te danken aan onze strijd tegen het water. Dit voortdurend waakzaam zijn, strijden, offers brengen, volharden en geduld uitoefenen, ook wanneer rampen optreden nuchter blijven en trachten de ellende zoveel mogelijk te verzachten en de schade te herstellen, dit alles heeft grote invloed op het Nederlands volkskarakter gehad.

Anders Aan de andere kant wil ik hier ook de vraag stellen, of een centralisatie van het dijkbeheer eventueel een slechte invloed op ons volk zou hebben. Daar ben ik in het geheel niet ~~hankxxv~~ bang voor. Immers een volkskarakter verandert niet zo gemakkelijk. Bovendien blijft men toch altijd contact houden, in ieder geval de mensen, die achter de dijk wonen met het water. Zij bezien de dijken en het land en ~~beseffen~~ blijven beseffen, dat wij dit land zelf aan de zee hebben ontruikt. Dit alleen zal reeds voldoende zijn om het karakter te blijven handhaven.

Groningen, 28 Juni 1951.